

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТА
ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ
(СТ. 376 КК УКРАЇНИ)**

Пулик Василь Михайлович

*аспірант кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та
кримінального права навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Суб'єктом втручання в діяльність судових органів (ст. 376 КК України) є *фізична особа*, даний підхід відповідає принципам особистої, винної та персональної відповідальності за вчинене. ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (№ 361-IX від 06.12.2019 р.) перелік підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (ст. 96³ КК України) було розширено за рахунок, у тому числі, вказівки на вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 376–379 Кодексу.

Хоча ми і не можемо повністю виключати вчинення злочину, передбаченого ст. 376 КК України особами, поведінка яких ставитиме питання про їх *осудність/неосудність*, такі ситуації на практиці не складатимуть частки, необхідної для проведення додаткових досліджень та формулювання особливих висновків щодо суб'єкта у цьому відношенні. Поділяємо думку науковців, що особливості заподіяння шкоди об'єкту, характеру та способів вчинення цього делікту зводять до мінімуму можливість його виконання неосудною особою. Необхідною умовою вчинення цих злочинів є певний рівень розумового розвитку особи, що, як правило, виключає наявність у неї хворобливого стану психіки¹.

Встановлення загального віку кримінальної відповідальності для ст. 376 КК України є обґрунтованим кроком, зважаючи на те, що особи віком від 14 до 16 років є дотичними до сфери здійснення правосуддя через особисту присутність лише у невеликій частині передбачених законом випадків, у інших же – вони змушені діяти через свого законного представника. Ця обставина має безпосередній зв'язок із втручанням в діяльність судових органів як злочином, мотиваційна сфера якого викликана прагненням залученого до судочинства винуватого суб'єкта отримати бажані для нього

¹ Блажівський, Є. М. (2010). *Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України* (Дис. канд. юрид. наук). Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів. С. 140.

(чи третіх осіб) процесуальні наслідки шляхом незаконного впливу на суддю. Вказане підтверджується і даними кримінальної статистики. Згідно Звіту ДСА України, у 2022 р. кількість засуджених осіб склала 49 679 осіб, з них на момент вчинення злочину віком від 14 до 16 років було засуджено 299 малолітніх (питома вага до загальної кількості засуджених осіб – 0,6%), віком від 16 до 18 років – 698 (1,4%). Інформація про ст. 376 КК України (і про це нами уже згадувалося раніше) самостійно не виділяється, лише – про більш небезпечні прояви впливу у вигляді погроз щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ч. 1 ст. 377 КК України), причому випадки їх виконання неповнолітніми у віці від 16 до 18 років у ній не відображені². Вчинення злочинів проти правосуддя для засуджених неповнолітніх осіб віком від 14 до 18 років не є характерним узагалі, на відміну від традиційних для них кримінальних правопорушень проти власності (68,6% від загальної кількості), незаконного заволодіння транспортним засобом (9,8%), «наркотичних» кримінальних правопорушень (5%)³.

Кваліфікований склад втручання в діяльність судових органів (ч. 2 ст. 376 КК України) формулює для суб'єкта кримінального правопорушення додаткові вимоги, адже виконувана ним протиправна поведінка поєднується із використанням особою службового становища.

Упродовж 2021 р. до Вищої ради правосуддя надійшло 283 повідомлення про втручання в діяльність суддів щодо здійснення правосуддя, з яких 7 повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя іншими суддями. Суб'єктами втручання у повідомленнях вказані: громадяни та їх об'єднання, ЗМІ (194 випадки); правоохоронні органи (37 випадків); адвокати та представники (40 випадків); народні депутати України, представники органів державної влади та місцевого самоврядування, судді та працівники суду (14 випадків)⁴.

Відповіді опитаних В. С. Яковлевою респондентів щодо трійки найбільш поширених суб'єктів у посяганні на незалежність суддів виглядають так: судді (активісти – 55,6%; громадські організації – 40,8%; сторони по справі – 23,7%); прокурори (активісти – 55%; адвокат – 35,3%; громадські організації – 31,2%); працівники Національної поліції (активісти – 63,8%; громадські організації – 45%; журналісти – 39%); адвокати (прокурор – 66,1%; правоохоронні органи – 33,9%; сторони по справі – 26,8%)⁵.

² Звіт про склад засуджених (2022). Взято з: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.

³ Звіт про неповнолітніх засуджених (2022). Взято з: [p. https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022](https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022).

⁴ Узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя та інших рішень Вищої ради правосуддя щодо вжиття заходів забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя (2021). Взято з: <https://hcj.gov.ua/page/uzagalnennya>.

⁵ Яковлева, В. С. (2023). *Кримінологічна характеристика та запобігання втручанням в діяльність судових органів* (Дис. докт. філософії). Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, Харків. С.67.

Аналізуючи більш віддалені у часі від теперішньої криміногенної ситуації наукові розвідки, можемо констатувати суттєву зміну вектору незаконного впливу на здійснення правосуддя у частині його суб'єктного складу. До прикладу, проведене А. Г. Мартіросяном анкетування суддів та адвокатів (2011) у частині ранжування суб'єктів за значимістю втручання, який вони здійснюють, засвідчило, що на перші місця опитувані особи ставлять голову суду, вищу судову інстанцію та органи виконавчої влади. Ці дані є показовими у плані того, що виходячи з такого розподілу, можна говорити про високий рівень корпоратизації судової системи, її залежність від владних структур на місцях⁶.

До оцінки наведених результатів можна підходити двоюко. З однієї сторони, ми змушені брати до уваги, що громадяни, судді, інші правники по-різному оцінюють найбільші загрози для незалежності судді. До прикладу, за результатами опитування Центром Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (2019), на думку громадян, найбільшу загрозу суддівській незалежності становить ВРП (21%), голови судів (19%), Парламент / народні депутати (16%) і Президент / його офіс та Генпрокурор (по 15%). Більшість суддів бачать загрозу своєї незалежності у Парламенті / народних депутатах (54%), громадських активістах (53%), Президентів / його офісі (34%), Уряді / міністрах (17%). Водночас інші правники вважають, що ключові загрози суддівській незалежності виходять з боку Президента / його офісу (44%), ВРП (42%), Парламенту / народних депутатів (39%), голів судів (29%)⁷. З іншого ж боку, ми повинні враховувати роль масштабних соціально-політичних змін в країні, започаткованих у 2013 р. Революцією Гідності і триваючих дотепер; зростання рівня нетерпимості населення до порушень законності та свавілля влади, у тому числі – до проявів корупції, постановлення суддями замовних рішень, незаконного збагачення і т. д. Громадськість стала більш організованою у частині протидії, нерідко – з використанням незаконних методів та засобів впливу.

Сучасна практика наочно засвідчує значний масив втручання в діяльність судових органів з боку службових осіб, які здебільшого займають відповідальне чи особливо відповідальне становище у органах державної влади, органах місцевого самоврядування, органах кримінальної юстиції (прокуратури, Національної поліції тощо). Пов'язуємо подальше удосконалення ст. 376 КК України із закріпленням у її структурі такої особливо кваліфікуючої обставини, як вчинення делікту службовою особою, що займає відповідальне чи особливо відповідальне становище. Реалізація

⁶ Мартіросян, А. Г. (2011). *Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя*. (Дис. канд. юрид. наук). Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк. С.105.

⁷ Роль судів у суспільстві: думка громадян, суддів та інших правників. Центр політико-правових реформ. (2020). С. 14. Взято з: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/1593163238cplr-judges-2019.pdf>.

запропонованого вимагатиме одночасних змін до ст. 368 КК України та відповідатиме вимогам системності – до прикладу, ст. 382 КК України містить аналогічну обставину й передбачена у переліку примітки до ст. 368 КК України.

Судді, і це підтверджується наведеними вище даними, є активними учасниками протиправного втручання, проте можливість віднесення їх до числа суб'єктів за ст. 376 КК України визнається далеко не усіма науковцями. Видається, що у цьому випадку науковці не враховують характер здійснюваного на суддю впливу, який може бути як зовнішнім (з боку сторонніх фізичних чи юридичних осіб), так і внутрішнім (з боку колег суддів, при колегіальному розгляді справи, чи суддівського керівництва). Переконання іншого учасника колегії у прийнятті того чи іншого рішення по справі, пов'язане із наведенням або спростуванням юридичних аргументів від опонентів, є легальною діяльністю зі здійснення правосуддя, що не дає підстав для її оцінки як кримінально-протиправної. З іншого боку, переконання судді його керівництвом чи представником судового органу вищої інстанційної юрисдикції носить часто владний та безальтернативний характер вказівки і може мати наслідком неналежне виконання суддею своїх службових обов'язків чи винесення ним неправосудного рішення.